

Bryllup, mening og moral

Om kongelige overgangsriter i 2001 og 2002

Barbro Blehr

Etnologiska institutionen
Stockholms universitet
SE-106 91 Stockholm
Sverige
barbro.blehr@etnologi.su.se

Abstract

Royal weddings are magical moments. By stirring emotions and moving the public, they may redirect opinion and silence critical voices – at least for a while. This paper argues that a more long-term support for the monarchy will need an additional underpinning of respect for royal professionalism, and that studies of royal weddings, accordingly, should pay attention to how these ceremonies present their main characters as professional royal performers. The point is exemplified by a tentative comparison of the weddings of the Norwegian Crown Prince, in August, 2001 and a Norwegian princess, in May, 2002, and by some reflections on public reactions to these weddings.

Opptakt

Denne artikkelen springer ut av en faglig interesse for riter, fester og monarki som institusjon. Kobler vi disse fenomenene sammen, får vi en spesifikk kategori av studieobjekter, nemlig kongelige seremonier som, i større eller mindre grad, inviterer det brede publikum til å engasjere seg i begivenhetene.¹ I begynnelsen av 2000-tallet fant det sted to slike seremonier i Norge. Den første var bryllupet mellom kronprins Haakon og Mette-Marit Tjessem Høiby i Oslo Domkirke 25. august 2001, den andre bryllupet mellom prinsesse Märtha Louise og Ari Behn i Nidarosdomen 24. mai 2002. Begge evenementene ble grundig forberedt og fulgt opp i media,

gjennom alt fra offisielle kommunikeer til kritiske innlegg fra publikum. Vielsene i seg selv ble også kringkastet i direktesending sammen med deler av de omgivende festlighetene. Slik sett er det absolutt grunn til å karakterisere begge bryllupene som mediahendelser (media events) (Becker 1995:247-248), i begge de betydningene som ordet kan ha: at begivenheten blir tilrettelagt for medial representasjon allerede i planleggingsfasen, og at den ved hjelp av media blir mulig å ta del i også for mengder av mennesker som ikke befinner seg i dens umiddelbare nærhet.

Det folkelige engasjementet i kronprinsbryllupet ble gjenstand for et eget dokumentasjonsprosjekt, utført av forskningsavde-

Nøkkelord:
*kongelig bryllup
rituale
monarki
konstituering
av kongelighet*

lingen ved Diakonhjemmets høgskolesenter i Oslo i samarbeid med Institutt for kulturstudier ved Universitetet i Oslo. Et drøyt år senere ble denne dokumentasjonen fulgt opp av et seminar med rubrikken ”Kongelig bryllup og monarkiets mystikk”.² I introduksjonen til seminaret ble det minnet om en intens debatt som hadde rast i Norge i årene før bryllupet, på temaet

... monarkiets grunnlag og fremtid i Norge. Det som for alvor utløste denne debatten var kronprinsens forhold til Mette-Marit Tjessem Høiby, deres samliv, forlovelse og planlagte bryllup. I denne tiden sank gallupoppslutningen om monarkiet og mange spådde at dette var begynnelsen på slutten.

Etter kronprinsbryllupet 25. august stilnet denne debatten stort sett av og oppslutningen om monarkiet var stigende.

Det er fristende å forstå oppsummeringen dithen at bryllupet i seg selv bidro til å snu en negativ opinion. En slik konklusjon kan godt være berettiget, i hvert fall i de direkte etterdønningene av bryllupsfeiringen i 2001. Oppslutningen om monarkiet lar seg tross alt måles, all respekt for gallup, og i den grad vi leser avisoppslagene som artikkelinger av stemninger rundt om i landet, så vitner også disse kommentarene om en bred begeistring og tilfredshet rett etter evenementet.

Denne hendelseutviklingen kunne delvis også la seg forutsi på teoretisk grunnlag. Tanker om at ritualer, i vid forstand, har en særlig kapasitet til å berøre, overbevise, fenge eller forføre inngår som sentrale premisser i mange forgreninger av allmenritualeori (se f.eks. Connerton 1989, Handelman 1998, Grimes 2000). I studier av nasjonal mobilisering, mer spesifikt, har

fester og seremonier blitt pekt ut som effektive midler for å trekke mennesker inn i en følelsesladet erkjennelse av nasjonalt fellesskap (jf. Smith 1991:77). Siden monarkiet er en nasjonal institusjon må også kongelige overgangsriter – så sant de feires i noen grad av offentlighet – klassifiseres som nasjonale festligheter, med potensielt samlende effekter.

I denne artikkelen vil jeg imidlertid sette monarkiet som institusjon i fokus, og skyve eventuelle videre nasjonale implikasjoner ut i periferien av synsfeltet. Det jeg vil drøfte er hvordan de to ovennevnte bryllupene kan bidra til å støtte opp om en folkelig aksept av monarkiet, og jeg vil gjøre det ved å konsentrere meg om selve rituale, slik de filtrert gjennom media ble presentert for et bredt publikum. Jeg vil særlig tenke over hvordan bryllupene fremstiller sine hovedpersoner som (vordende) profesjonelle utøvere av kongelighet. Til grunn for denne fokuseringen ligger en komplikasjon av inngangspremisset om ritualers evne til å forføre, og noen videre refleksjoner rundt kongelige bryllup som overgangsriter.³

Komplikasjonen er at hvis følelser, som opplagt har mye å si i sammenhengen, skal ha varige effekter, så må de på en eller annen måte kunne bringes i samklang med ideer og verdier som mennesker kan bekjenne seg til også når festen er over. De sterke opplevelsene av å være beveget, stolt eller overveldet må kunne tåle en konfrontasjon med mer reflekterte holdninger, og følelsene må rettes mot noe som man kan ha – eller opparbeide – respekt for også i andre sammenhenger enn de mest suggestivene.⁴

At et kongelig bryllup er en overgangsrite betyr at hovedpersonene, akkurat som i andre bryllup, går over fra å operere som enkeltmennesker til å leve i et anerkjent

forhold, av seksuell såvel som annen art. Å gifte seg er å gå inn i et kulturelt kompleks av forventninger på samhold, lojalitet og ansvarfølelse i relasjonen. Omgivelsene tenderer også å vente seg at partene skal bidra til samfunnets reproduksjon ved å få/ta til seg og oppdra barn. I tilfellet kongebarna er alle disse komponentene til stede (og presset på å få biologiske barn er sannsynligvis ekstra sterkt). Men til dette kommer en monarkispesifikk tilleggsdimensjon, nemlig at forandringen av sivilstand bidrar sterkt til å definere de unge kongelige som voksne, respektable og ansvarlige medlemmer av kongefamilien. Når de flytter inn i et ekteskap, lukker de mange dører bak seg, og forlater definitivt den kaotiske ungdomsperioden når nesten hva som helst syntes mulig (om ikke annet, så i den sensasjonslystne presse).⁵

Det å definere seg som kongelig voksen kan, hvor merkelig det enn høres ut, ha mye til felles med de refleksive selvkonstitueringsprosjekter som så mange mennesker sies å streve med i vår samtid (jf. Giddens 1991). Kongelige ungdommers frihet til å forme sine egne liv er riktignok sterkt beskåret av kongelig tradisjon. Sånn sett kan rommet for kreative identitetskonstruksjoner synes å være uhyre lite. Men hvordan rollene skal utformes innenfor disse rammene er langt ifra gitt – og det er her man skulle kunne skjelne en kongelig utgave av noe som ligner på senmodernitetens tvang til å reflektere og forholde seg bevisst til sitt livsprosjekt. Det jeg mener at man kan lese ut av bryllupene, gitt denne bakgrunn, er konturer av eller foraninger om de former av kongelighet som hovedpersonene akter å utøve.

Bryllupene er på alvor. De er med andre ord ikke symbolske i kontrast til reelle, eller rituelle i kontrast til en mer virkelig hverdag. Tvert imot er de dypt seriøse i sin

hensikt å produsere en forandring i hovedpersonenes liv – akkurat som overgangsriter pleier å være. Men dessuten, mener jeg, kan man forstå dem som en slags presenterende begivenheter (Handelman 1998:41ff), det vil si som frembesvergende akter, som forsøk på å slå fast en bestemt forståelse av tingenes orden. Hva de formidler, i det perspektivet, er bestemte forståelser av hovedpersonenes karakter – en slags forseggjorte selvpresentasjoner, i Goffmans (1959) mening, av de kongelige i deres offisielle roller. Slik sett minner de om mange andre overgangsriter i vår tid, hvor hovedpersonene arbeider bevisst for å gi ritualet en form som føles autentisk i forhold til deres egen selvforståelse (jf. Grimes 2000; for eksempler på skandinavisk grunn, se Åkesson 1997, Svensson 2000, Hedvall 2001). En vesentlig forskjell, dog, er at de kongelige bryllupenes hovedaktører gestalter seg selv ikke som private, men som kongelige personer, og at dette høyst sannsynlig impliserer et tett samarbeid med forskjellige rådgivere og forvaltere av monarkiet som institusjon.

I det følgende skal jeg prøve å konkretisere de ovennevnte refleksjonene ved å foreta en tentativ sammenligning av de to kongelige bryllupene i 2001 og 2002. Nærmære bestemt skal det fokuseres på a) hvordan en kronprins og vordende kronprinsesse definerer seg gjennom å artikulere moralske verdier, og b) hvordan en prinsesse og hennes ektefelle prøver å annektere en nokså uprøvd mellomposisjon mellom kongeverdighet og konkurranseutsatthet. Begge parenes selvpresentasjoner kan sies å utfordre den folkelige aksept av det norske kongehuset. Men de kan også oppfattes som kreative innslag i en eksperimenteringsfase som sannsynligvis er uunngåelig, hvis man vil sikre monarkiets meningsfullhet inn i neste generasjon.

Bryllupsfeiringen ble en publikumssuksess. Men kronprinsparets framtidige rolle er ennå uklar. Foto: Anne Schanke Kristoffersen, Diaforsk.

Et kronprinspar tøyer grenser

Den forrettende biskop i Oslo har forsynt oss med en takknemlig inngang til refleksjon over kronprinsbryllupet, nemlig adjektivet postmoderne. Det kan tolkes i forskjellige retninger – for eksempel som at alt er like gyldig fordi alt er likegyldig, ifølge Peter Normann Waage i *Dagbladet* 25. august 2001, eller, litt mindre indignert, ifølge Jorunn Økland i *Samtiden*, som ”tilsidesettingen av det tradisjonelle ritualet, introduksjonen av mer varierte kulturelle uttrykk som joik og jazz, og individfokuseringen i prekenen” (2001:47).

Vi skal ta fatt i komplekset fra en litt annen vinkel, med utgangspunkt i den postmoderne sviktende tiltroen til de store moralske verdisystemene (noe som her må

inkludere verdier av såvel religiøs som politisk/ideologisk karakter). Moralen i det postmoderne landskap er som kjent, om ikke oppløst, så desentralisert og trukket i tvil. I en postmoderne verden kan vi, blant annet grunnet det lekne og eksperimenterende forholdet til former, ikke stole fullt ut på at a betyr a, og enda mindre ta for gitt hva dette a skal føre til av videre implikasjoner eller konsekvenser. Slik sett byr dette landskapet trange kår for det som har blitt kalt de norske pakkeløsningene (Larsen 1986:42), det vil si de ubønhørlige seriekoblingene av verdier til faste (og komplementære/ antagonistiske) sett. Det har blitt langt friere å være menneske i det postmoderne landskap, og samtidig en god del vanskeligere å være sikker på hva som er rett og galt.

Noen er riktignok fortsatt ganske sikre. Noen visste for eksempel godt, i debatten som gikk forut for bryllupet i august 2001, at det vordende kronprinsparet ikke hadde god nok moral. Slike holdninger ble blant annet artikulert i fjernsynsprogrammet ”Konungariket Norden”, en samproduksjon mellom skandinaviske fjernsynsselskaper hvor de norske, danske og svenske monarkienes historie og fremtidsutsikter ble drøftet. Fremfor alt sikter jeg til del 2 av programmet, hvor krass kritikk av det blivende kronprinsparet ble formulert av en rekke kunder i norske frisersalonger.⁶

Påstandene om manglende moral føyet seg inn i en slags opphøydhetslogikk som er velkjent i monarkisammenhenger: Hvis de kongelige blir for alminnelige, så vil monarkiets magi og mening gå tapt. Men utsagnene kan også tas til inntekt for fundamentale verdi- og moralkonflikter i det sen- eller postmoderne Norge. For meg er det nemlig åpenlyst at paret ikke manglet moral, i betydningen oppfatninger om hva som er riktig, godt og ønskelig. Tvert imot utstrålte såvel de to hovedpersonene som selve utformingen av seremonien i Domkirken sterke moralske verdier, av flere slag.

Det kanskje mest fremtredende temaet, som også er blitt grundig drøftet og kritisert etterpå (jf. Økland 2001, Rem 2002), er muligheten for tilgivelse, rensking og oppreising – Prøysens blanke ark i religiøs støpning. Et annet, vel så dominant, var drømmen om den store og mangfoldige kjærligheten mellom to mennesker, den som ifølge kronprinsens tale om kvelden kunne romme også det mest intense sinne, og som fortøner seg som et komplett og spenningsfylt forhold mellom to integrerte mennesker som ikke skjuler seg for hverandre og ikke går på akkord.

Et tredje verdikompleks som ble dramatisert i forbindelse med bryllupet, berø-

rer familieforhold, nærmere bestemt de utvidete konstallasjoner som av og til blir beskrevet som så typiske for vår tid. Her så vi tilnærmet oppfylt innenfor bryllupets rammer drømmen om den inkluderende stefamilien, den engasjerte reservepappaen og de rause svigerforeldrene, men også ønsket om at de forlengst fraskilte foreldrene skal makte å stille sammen når det gjelder.

For det fjerde hadde bryllupet et budskap om klasse – nemlig det som fikk jentene langs kortesjeveien og VG på lederplass neste dag til å juble over det egalitære Norge. Ekteskapet mellom en kronprins og en uutdannet alenemor fra temmelige alminnelige kår var, som VG skrev (26. august 2001), ”mulig i Norge” – underforstått, ingen andre steder enn i Norge. På lignende måte ble de etniske islettene, den samiske sangen og joiken i kirken, symboliske markeringer av idealer om et etnisk inkluderende, flerkulturelt Norge. (I den sammenhengen kan det imidlertid være fristende å notere fraværet av symbolsk anerkjennelse av kulturell annerledeshet relatert til moderne innvandring.)⁷

Mer generelle medmenneskelige idealer ble artikulert fremfor alt gjennom bibeltekster og salmer som betonet ansvar, nestekjærlighet og den rikes skyld overfor den fattige verden. Jeg kan ha feil, men jeg oppfattet teksten fra Esaias bok som lite konvensjonell i et bryllup: ”at du løslater dem som med urett er lenket, sprenger båndene i åket og setter undertrykte fri...” (her sitert etter minneboken *Størst er kjærligheten* (2001); original i Esaias bok 58:6). På den ene siden kan man føle at denne lesing skurret mot festklær, silke, diademer og de generelt sett store investeringene i festlighetene. På den annen side (med en postmoderne romslighet overfor kontraster?) kan man oppfatte kombinasjonen som særdeles

Ordet "utagerende" kom inn i dagligtalen under Mette-Marit-debatten. Studentene inviterte til fest på sin måte. Foto: Ane Ohrvik, IKS, UiO.

effektiv, nettopp fordi den røsket om og provoserte. Klart er i hvert fall at brudgommens søster kunne ha fått i oppdrag å lese noe annet, og at valget kan identifiseres som en tydelig moralsk markering, av kristen såvel som generelt politisk art.

Hva skjer hvis vi summerer disse idealene? Langt på vei danner de noe så lite postmoderne som et sammenhengende system av verdier, av religiøst og/eller ideologisk slag. I folkekirkelig sammenheng skulle vi antagelig identifisere standpunktene som liberale. I en mer generell politisk sammenheng skulle vi kanskje heller tenke på dem som radikale. Uansett er det opplagt at de kan utfordre en norsk besteborgerlighet både i frisersalonger og andre steder.

Men forutsatt at vi oppfatter dem som alvorlig ment, slik jeg har gjort her, utfordrer de også sterkt den postmoderne grunnholdningen, den lekne og ironiske distanseringen. Sett i et slikt perspektiv blir utformingen av bryllupet dristig ikke pri-

mært fordi den fremhever bestemte verdier og idealer, men fordi dens grunnholdning er det dype alvor. Kanskje kan man si at alvoret sto i proporsjon til begivenhetens betydning. Dette var slett ikke et uvesentlig eller uinteressant bryllup, konstitusjonelt sett. Det sto mye på spill da kronprinsen ble gift, og forholdet hadde som kjent blitt møtt med svært stor skepsis da det først ble offentliggjort. Men uansett: Dette tilsier ikke i seg selv at det var nettopp disse verdiene som skulle målbæres, og disse idealene som skulle bli løftet frem. Et annet kronprinspar kunne ha stått frem på arenaen, omkranset og definert av andre symboliske markeringer og andre budskap.

En prinsesse prøver roller

Hvis vi skifter fokus til mai 2002, møter vi radikale kontraster på flere plan. Prinsessebryllupet har andre betingelser og hovedpersonene andre forutsetninger. Her er det ikke et blivende kongepar – en slags frem-

tidig selvfølghet – som står frem, men en kongelig person hvis kommende status er litt vanskelig å finne ut av. Tidligere samme år hadde det blitt annonsert fra Slottet at prinsessen fremover ønsket å operere yrkesmessig mer uavhengig av kongehuset. Den partielle rolleforandringen ble markert av en tittelforandring, hvor ”Hennes kongelig høyhet” ble sløyfet, men ”prinsesse” beholdt. Prinsessens posisjon som tronarving, etter kronprinsen og hans eventuelle etterkommere, ble imidlertid ikke røkket ved.

Denne konstruksjonen var, som mange aktører i den offentlige debatt har notert, ikke helt lett å forstå. Den var grunnleggende tvetydig i den forstand at prinsessen både skulle være og ikke være kongelig, og det som så ut til å provosere publikum mest var de kommersielle sidene av hennes nye rolle. Mest foruroligende var kanskje utsikten at hun som selvstendig næringsdrivende skulle kunne ha fordel av sin resterende kongelige status. Dobbeltrollen var ikke i seg selv knyttet til ekteskapsinngåelsen. Men det ligger nær for hånden å ane en sammenheng mellom foretelesene, nemlig at prinsessens beslutning om å gifte seg ut av kongelige rekker fremkalte presserende spørsmål om både hennes ektefelles og hennes egen fremtidige status, og at disse spørsmålene måtte takles offentlig på en avklarende måte. Sett på en slik bakgrunn kan tittelforandringen oppfattes som en markering av at prinsessen faktisk blir – noe – mindre kongelig i forbindelse med ekteskapet.

I det følgende skal jeg gi noen eksempler på hvordan denne dobbeltrollen og problematikken rundt den ble artikulert i forbindelse med bryllupet i mai 2002. Nærmere bestemt skal vi se, i tur og orden, hvordan bryllupet ble en arena hvor den fremtidige kongelige tilpasningen ble levdt ut, kritisert, og forsøkt legitimert.

De kommersielle aspektene av rollevalget ble i liten grad artikulert i selve vielsen. De kom primært til uttrykk i de begivenheter som omgav de kirkelige handlingene, for eksempel i forhåndslanseringen av brudeparets planlagte bok om den pilegrimsvandring som bragte dem det siste stykket til Trondheim, og i den såkalte folkefesten i byen i forkant av bryllupet. Pilegrimsvandringen i seg selv var forsåvidt en dypt privat forberedelse for den kirkelige handlingen. Den ble trukket ut i offentligheten ved at den etterpå skulle bli transformert til bok, og ved at bokplanene ble lansert like i forkant av vielsen. Særlig det siste bidro unektelig til å gi bryllupsfeiringen et visst preg av pr-evenement. Men bildet var dobbeltbunnet. Forfatterne fikk stor oppmerksomhet om et produkt som ennå ikke fantes, og kunne nyte godt av en velvillig forhåndsaksept av sin kommende yrkesvirksomhet. Men siden overskuddet fra boksalget skulle gå til veldedighet i Trondheim, godt i tråd med sedvanlige kongelige idealer, så lå den potensielle gevinsten for brudeparet ikke på et økonomisk plan. Snarere fremsto deres forfattervirksomhet i denne sammenhengen som både kommersiell og ikke kommersiell, i ett og samme utspill – det vil si som en meget adekvat konkretisering av prinsessens fremtidige væremåte.⁸

Fra det som ble kalt folkefesten i Trondheim – nærmere bestemt fra avisomtalen av de leker og opptog som inngikk i denne – husker jeg selv best prinsesseprøven, hvor små piker fikk gjennomgå en serie eventyrinspirerte tester (prøve en sko, kjenne en ert gjennom x lag madrasser etc.) som skulle bevise om de var ekte prinsesser eller ei. Høydepunktet bestod her i at den virkelige prinsessen dukket opp og lot seg teste. Denne type forhåndsevenementer manglet motstykke i forbindelse med kronprinsparets bryllup. Hvis Oslo by bar preg

Kan Mette-Marit, så kan jo også jeg bli dronning. Foto: Ane Ohrvik, IKS, UiO.

av at noe ekstraordinært skulle skje i uken før 25. august 2001, så var det ved at det offentlige rom ble pusset og dekorert, og ved at det ble lagt til rette for kringkasting på utendørs storskjerm av forløpet inne i kirken. Slike forspill hadde til hensikt å lage byen om til et perfekt rituelt rom, i estetisk og funksjonell forstand. De støttet opp om

den store begivenheten på en måte som understreket både dens eksklusive karakter, og folkets rolle som tilskuere. Opptaksvirksomheten i Trondheim derimot inviterte til folkelig aktivitet, lek og utfoldelse, og bidro dermed til å trekke bryllupet inn i en fortolkningsramme hvor karneval og underholdning – og dermed også konkurranse om oppmerksomhet og engasjement – er del av grunnpremissene.⁹

Beslutningen om å satse lokale offentlige midler på bryllupet i Trondheim skal ha blitt motivert med henvisning til ”markedsføringseffekten som byen ville nyte godt av på lengre sikt” (Finstad og Grimstad 2002:124). Heller ikke i denne sammenheng var det altså snakk om en direkte gevinst, snarere om en tilsørt reklameverdi som muligens kunne konverteres til reelle inntekter i en mer eller mindre fjern fremtid. Når jeg hevder at sidearrangementene dramatiserte det kommersielle aspektet av prinsessens tilpasning, så er det med andre ord aldri en direkte målbar produksjon av overskudd det dreier seg om, men snarere en tydeliggjøring av at både feiringen i seg selv og den kongelige hovedpersonenes fremtidige virke var flettet sammen med kommersielle hensyn på innfløkte og underkommuniserte måter.

Kritikken av bryllupets utforming rammet delvis den ovennevnte kombinasjonen av kirkevielse og sidearrangementer. Men den tok også sikte på selve kjernen i festlighetene, nemlig akten i Nidarosdomen – som kort sagt av kritikerne ble oppfattet som altfor stor, prangende og svulmende til (bare) et prinsessebryllup å være. I denne grenen av kritikk kunne det opereres med historiske forbilder på en svært normativ måte. I (den uautoriserte) minneboken *Prinsessen og Ari langs kjærlighetens vei* gjør Carl Erik Grimstad klart at ”norsk kongelig tradisjon” ville ha pekt ”i retning av en pri-

Pent pyntete gjester med utsikt mot Oslo Domkirke da kronprinsparet ble viet. Foto: Kyrre Kverndokk, IKS, UiO.

vat vielse i en bygdekirke i utkanten av Oslo” (Finstad og Grimstad 2002:125). ”I stedet valgte de landets mest prangende gudshus, vår eneste katedral, som scene” (ibid.). Det er tydelig at Grimstad misliker valget. Senere i teksten fremgår det at han både forbinder det med hva vi kan betegne som en mangel på tradisjonell nøysomhet, og oppfatter det som ulogisk i forhold til prinsessens faktiske status:

Det er /.../ i tråd både med norsk kongelig tradisjon og med nordmenns generelle holdning til monarkiet å begrense antallet prinser og prinsesser i Norge til et minimum. Men til denne tradisjonen hører også beskjedenhet i valget av seremonielt omfang. Å tillate et kraftig oppsvulmet bryllup i Nidarosdomen samtidig som prinsessens status senkes, kan ikke oppfattes som annet enn et paradoks. (Finstad og Grimstad 2002:142)

Men med henvisning til de premisser jeg formulerte innledningsvis, kan vi også tolke bryllupets utforming i helt motsatt retning. Prinsessens status er ikke bare senket. Den er fortsatt, på et vesentlig punkt, uforandret: hun er og forblir berettiget til tronen, hvis ikke hennes bror eller hans eventuelle etterkommere kommer til å tiltre den. I relasjon til dette momentet blir valget av bryllupsform en markering av at hun, tvert imot alle uklarheter og motforestillinger, er og forblir en person å regne med i det norske monarkiet – og at det norske folk er nødt til å ta den prinsesse de har, og fortsatt vil gjøre krav på, på hennes egne betingelser.¹⁰

Forsøkene på å legitimisere prinsessens rolleutforming, til sist, kan på bakgrunn av det ovennevnte resonnementet stå å finne allerede i det faktum at bryllupet fikk det omfang og det offisielle preg det fikk. Men hennes fremtidsplaner ble også eksplisitt kommentert og forsvart i selve vielsen, nærmere bestemt i den personlige tale som bis-

kopen holdt til partene. Der omtaler han blant annet deres fremtidige roller, og presenterer først prinsessen, så etter hvert begge to, som ”kultur- og verdiformidlere”.¹¹ Det er en artig måte å forme et begrep på. ”Kultur” kan i våre dager bety nesten hva som helst. Begrepsparet ”kultur og verdier” er langt mer snevert til sin betydning. De ordene i forening, ånder av noe høyverdig, tradisjonelt, historisk overlevert – særlig når man, som biskopen her, umiddelbart konkretiserer dem ved hjelp av benevnelsen ”vår rike eventyrskatt”:

Du velger et liv som kultur- og verdiformidler med utgangspunkt i vår rike eventyrskatt. Både barn og voksne følger deg med stor forventning. Hvilken kilde kan ikke eventyrene være til å forstå livet og gi livsmot og håp. Hva hadde Askeladden vært uten sine gode hjelpere, sin følsomhet i forhold til naturen, sin åpenhet og sjenerøsitet i forhold til menneskene han møtte på sin vei, sin evne til undring og sin grunnleggende tillit til livet. Alt dette er egenskaper som du sterkt utstråler /.../.

Det er opplagt, om enn ikke uttalt, at det kollektiv som eier eventyrskatten er et nasjonalt vi. Å gå inn som formidler i den settingen er å ta på seg en ansvarsfull oppgave, og av stemning og ansiktsuttrykk å dømme er det en ydmyk prinsesse som går sitt verv i møte. Men hva så med brudgommen? ”Også du Ari formidler kultur og verdier”, sier biskopen:

Du ønsker å nå verden gjennom det talte og trykte ord. Du gjør det med stor uttrykksevne, følsomhet, ærlighet og mot. Slik du forstår din rolle kan vårt grunnleggende ord gjerne leses som en klangbunn: For ingen av oss lever for

seg selv. Du får hele landets prinsesse i dag. I eventyrets verden ville også halve kongeriket vært ditt. I virkelighetens verden overøses du med hele kongeriket oppmerksomhet. Det er et enestående utgangspunkt for deg som ønsker å formidle livsmot.

Klarere enn så kan man nesten ikke gjøre reklame for brudgommen som forfatter – og skrive ham inn i en kontinuitet som er både nasjonal og kongelig, og her attpåtil kirkelig legitimert. Fortolkningsrammen bærer preg av å være laget primært for å passe prinsessen og hennes veivalg. Men definisjonen av henne trekker brudgommen med seg, slik at også hans prosjekt blir forstått i lyset av eventyrene og den nasjonale kontinuitet. Jeg har ikke lest debutboken hans. Men det er ikke umiddelbart en selvfølge at noe som heter ”Trist som faen” er del av samme sjanger som de klassiske norske eventyrene, eller støtter opp om de samme verdiene som biskopen pekte ut som kjennetegnende for Askeladden og prinsessen: følsomhet overfor naturen, åpenhet og sjenerøsitet i forhold til mennesker, evne til undring og tillit til livet. Her kan det med andre ord foregå noen ganske interessante seriekoblinger, eller innskrivninger av prosjekt i til dels forbausende rammer.

Til biskopens omtale av prinsessens fremtidsplaner hørte også en konstatering av at det hun skal prestere yrkesmessig i fremtiden ikke hviler i hennes kongeverdighet. Men uansett hva og hvordan en prinsesse utøver sitt yrke, så kan det selvfølgelig komme til å mottas med en kilende understrøm av fascinasjon over at hun egentlig er kongelig. Dette er en vesentlig del av den problematikk som har engasjert kritikerne. Og de har, av den vedvarende debatten å dømme, ikke latt seg roe hverken av bryllupet i seg selv eller av biskopens deklarasjoner.

Avsluttende refleksjoner

Der er mange forskjeller å notere i en sammenligning av de to bryllupene som har vært drøftet her. En av dem står å finne i de umiddelbare effektene av evenementene. Kronprinsbryllupet kan unektelig fremstå som en kraftfull foreløbig avklaring, som satte punktum for en vanskelig forhistorie og transformerte partene til et respektabelt kronprinspar. Prinsessens bryllup var mer omstridt mens det foregikk, og det fortoner seg heller ikke i ettertid som avklarende. Denne forskjell er sannsynligvis i noen grad relatert til hovedpersonenes varierende konstitusjonelle status. Siden det sto mer på spill da kronprinsen skulle etableres som voksen enn da det var prinsessens tur, er det hypotetisk mulig at kronprinsparet kunne nyte godt av en folkelig toleranse som var større enn den som kom prinsessen og hennes ektefelle til del. Men forskjellen kan også skyldes at de løsninger og tilpasninger som partene selv har valgt utfordrer det norske publikum på forskjellige måter – og at prinsessens valg i hvert fall for øyeblikket provoserer mer enn kronprinsens.

Forsøket på å kombinere rollene som kongelig og næringsdrivende er ingen liten utfordring. Den åpner opp for en varig vanskelig balansegang, og en like varig risiko for å bli beskyldt for å markedsføre seg selv med hjelp av den kongelige verdighet, som inntil nå har skullet stå over ikke bare politikk, men også kommers. Ser vi tilbake på det siste drøye tiåret, det vil si kong Haralds regentperiode, så har det vært bred aksept rundt premisset at monarken ikke skal engasjere seg i politiske saker, fordi dette ville kunne føre til at han splittet snarere enn samlet nasjonen (jf. Langslet 1993, Grimstad 1994, Hovland 2000). Samtidig har det vært temmelig opplagt, for den som tenker et skritt lengre inn i denne proble-

matikken, at grensen mellom det politiske og det upolitiske er langt ifra enkel å trekke, og at den konge som bestandig skal si og gjøre ting som er både riktige og meningsfulle kan komme borti mange vanskelige avveieringer og balanse ganger. På dette feltet forefaller det å eksistere en slags artikulert og kompleks forståelse i hvert fall i store deler av det norske samfunn, og dermed også en god grunn for videre åpen bearbeiding av problematikken. Spørsmålet om kongehusets forhold til kommersielle interesser og krefter fremstår derimot som langt mer uartikulert. Hvorvidt dette skyldes at det faktisk er et nyere dilemma kan jeg ikke avgjøre. Det kan godt være at problematikken har vært til stede en god stund, uten å bli offentlig drøftet. Uansett må vi kunne si at den er kommet skikkelig på agendaen i og med prinsessens valg av rolleutøving, og tydeliggjøringen av dette i forbindelse med hennes bryllup.¹²

Likhetene mellom de to bryllupene, derimot, ligger i at begge de måter å utøve kongelighet på som de artikulerer kan synes å gå en usikker fremtid i møte. Til tross for den relative freden etter august 2001, så knytter det seg nemlig også en rekke spørsmål til den videre utviklingen av kronprinsparets fremtoning, og den videre folkelige aksept av deres måte å være kongelige på.

På den ene siden, i et konkret og nærliggende perspektiv, kan spørsmålene dreie seg om arten av de verdier som kronprinsparet foretreder. Kan de forstås, i tråd med god norsk kongetradisjon, som en norsk konsensus, enten allerede etablert, eller i emning? Artikulerer paret, som noen har hevdet i debatten, sin generasjons idealer? Står de for en moral som "alle" kan være, eller snart kommer til å bli, enige om? Eller kan det de foretreder faktisk være kontroversielt og splittende? Det senere er langt ifra utenkelig. Grimstad noterte allerede i

1994 at det interessante i forbindelse med kongens forhold til politikk ikke er ”i hvilken grad kongehuset splitter, men hvilke grupper av befolkningen det utfordrer” (1994:184). Den gang hevdet han også at det ville være mer risikabelt for kongehuset å utfordre den norske venstresidens verdier, enn å provosere (tilsynelatende selvskrevne supportere) på høyrekanten. Det er fristende i dag å lese dette som en profeti som slo inn. Inntil nå er det nok ikke venstresiden som har hatt mest anledning til å reagere negativt på en frittalende kronprins.

Men hva så videre, i et lengre perspektiv? Hvis kronprinsparet utfordrer deler av publikum, vil dette vare ved? Kunne det i så tilfelle, hvis man tenker spekulativt, videreutvikles inn i noe så svimlende som muligheten for å utforme en kongeverdighet som ikke er konsensusbasert? Kan vi i det hele tatt forestille oss en slik ordening? Kan vi tenke oss en mer provokativ utøvelse av kongelig makt – en som (mer eller mindre bastant eller ydmykt) katalyserer refleksjoner ved å artikulere standpunkter som kan forbause eller være harde å fordøye, også for dem som søker til brede meningsfellesskaper? Ville dette være å forstå som at kongen ble en konge for de få, snarere enn for de mange? Eller kunne han stå frem som en som nektet å la seg annektere for bestemte kategorier eller saker; en som sto over ikke nødvendigvis strider og uenigheter, men de faste posisjoner? Jeg er langt ifra sikker på at dette er mulig. Men det ville unektelig være interessant å se et norsk forsøk.

Noter

1. Et tidlig eksempel på studier av slike fenomener er David Cannadines bidrag til antologien *The invention of tradition* (Cannadine 1992, opprinnelig utgitt i 1983). Et senere er det temanummer av *Norveg* (1992) som med utgangspunkt i kong Olavs bortgang i 1991 drøftet rituelle markeringer av kongelig død opp gjennom historien.

2. Seminaret ble arrangert ved Diakonhjemmets høskolesenter i forbindelse med Forskningsdagene 2002 og åpnet opp for bidrag med eller uten tilknytning til dokumentasjonsprosjektet. Denne artikkelen er en revidert versjon av et innlegg i den senere kategorien. Jeg vil gjerne takke Olaf Aagedal for sjenerøs invitasjon til seminaret, og tidsskriftets to anonyme konsulenter for inspirerende kommentarer til en tidlige versjon av teksten.
3. Artikkelen er basert primært på oppslag og kommentarer i *Aftenposten*, *Dagbladet* og *VG* i periodene rundt bryllupene, og på fjernsynets direkte sending av bryllupsseremoniene, komplettert med noen få mer eller mindre autoriserte minnebøker. Hoveddelen av arbeidet er blitt utført i Stockholm. Avstanden mellom forfatteren og den norske hverdag har utvilsomt bidratt til å begrense datatilfanget, ikke minst hva gjelder radio- og fjernsynsdekning. I beste fall har det kanskje også bidratt til å forme en snever innfallsvinkel til et stort og komplekst område, hvor det er mange nivåer å holde styr på både for forskere og engasjerte samfunnsborgere.
4. En av tidsskriftets konsulenter oppfattet denne tankegang som altfor rasjonell, og minnet meg på at også de følelser og opplevelser som blir glemt eller skjøvet vekk kan komme tilbake med full kraft når man minst aner det, uansett om de er forenlige med ens rasjonalitet eller ikke. Dette er sikkert riktig. Kroppen har, som Paul Connerton (1989) skriver, en egen evne til å huske, og den kan huske mange ting som intellektet ikke ville like. Hva jeg mener med varige effekter kan på bakgrunn av denne problematikken nærmest karakteriseres som en slags kompromis, i det lange løp, mellom ryggmargsfølelser/opplevelser og ettertanke. Det ligger nær for hånden å tenke seg følelser og intellekt (eller rasjonalitet) som adskilte størrelser. Likevel tror jeg det er mer rimelig å forestille seg at de opererer sammen i oss, i varierende styrkeforhold og kombinasjoner, når vi forholder oss til verden – inkludert fenomener som monarki og gallupspørsmål.
5. Jon Michelets artikler i *Klassekampen* våren og sommeren 1995 gir et godt tilbakeblikk på en slik periode i moderne norsk historie. Disse artiklene begynte med et glødende forsvar for kongebarnas integritet og frirom, og endte i å argumentere like sterkt for overgang til republikk i Norge. De er interessant lesing i dag både fordi de minner om hva som den gangen så ut til å være det verste mulige scenario, nemlig at Norges neste dronning skulle rekrutteres fra ”Bærum Høyre, Golf & Tennis” (Klassekampen, 12. august 1995), og fordi de er flerfasettete innlegg i den monarki vs. republikk-debatt som den gangen engasjerte temmelig svakt, men i dag har en langt bredere appell.

6. Programmet ble sendt på svensk TV1 den 20. august 2001.
7. Det senere ville kanskje ha vært å forlange for mye. Eller ville det rett og slett blitt for mye? for overdrevent politisk korrekt? eller for utradisjonelt? Eller ville det kanskje ha vært politisk sensitivt, i forhold til ulike meningsfelleskaper i det norske samfunn i dag? Innleggene ved seminaret på Diakonhjemmet i september 2002 minnet både om at ungdommer som overvinnet foreldremotstand og gifter seg på kryss av etablerte normer kan være problematiske forbilder å takle i enkelte minoritetsmiljøer, og at det politiske landskapet i Norge rommer grupperinger som generelt kan ha lite til overs for innvandringsvennlige kongelige markeringer. En av tidsskriftets konsulenter bemerket at gjestelisten for regjeringens middag kvelden før inkluderte representanter for innvanderrelatert flerkulturalitet. Det er viktig nok, men det må sies å være en svakere markering av aksept enn de som fant sted inne i kirkerommet, like ved ritualens sentrum.
8. Da boken ble sluppet i oktober 2002 ble den møtt av enkelte velvillige stemmer (blant annet fra biskopen/vielsesforretteren) i Trondheim, men også av nådeløs kritikk. Hva kritikerne protesterte mot var blant annet det høyestemte toneleiet og de store ordene, og det biskopen forsvarte (for eksempel i *Dagbladet* 12. oktober 2002) var blant annet nettopp disse store ordene, sammen med det faktum at boken ifølge ham satte "gudstro og religiøsitet på kartet". Det er fristende å sammenligne bokens tone med kronprinsparets alvor, også det til dels kristent farget – som meg vitterlig ikke ble harsellert med på samme måte. Forskjellen kan ha med arenaer og manifestasjonsformer å gjøre. Det norske folk kan kanskje svelge et alvorlig bryllup, men ikke en alvorlig bok et halvt år etter et bryllup? Alternativt stikker forskjellen dypere, inn i divergerende oppfatninger av de fire hovedpersonene selv.
9. Riktignok var der leketiaer og utklede prinsesser å se også på bryllupsdagen i Oslo. Men dette fremstår som spontane opptog, snarere enn en planlagt og organisert folkefest. Det er godt mulig, derimot, at synet av prinsessene i Oslo kan ha virket inspirerende på dem som senere la tilrette for festlighetene i Trondheim.
10. Den senere delen av refleksjonen er inspirert av Andreas Wieses innlegg "Slipp dem fri", publisert i *Dagbladet* 5. oktober 2002. "Selvsagt", skriver han
sitter kongebarne i et gyllent bur. /.../ Og som fanger i alle slags fengsler har de lært å tilpasse seg situasjonen. Når vi absolutt vil ha Märtha Louise, kan Märtha Louise i det minste bestemme hvordan det skal skje.

- Konklusjonen hans er imidlertid, som overskriften sier, at neste generasjon kongebarne bør unnes "retten til et fritt liv, en ordinær deltakelse i vårt demokrati, vår kultur og vårt næringsliv. Vi plikter å slippe de ufødte fri nå, om det så vil bety et Norge med Carl I. som valgt president."
11. Her såvel som nedenfor refererer jeg etter egne notater fra direkteendingen i SVT 1, 24. mai 2002.
  12. Den ovennevnte minneboken, *Prinsessen og Ari langs kjærlighetens vei*, er i seg selv et interessant dokument over denne problematikken. Genesis forlag noterer i sitt forord at de ønsket å dokumentere prinsessebrylluppet på samme måte som de året før dokumenterte kronprinsparets vielse, ved å feste på papir det som ble "sagt og sunget" under vielsen (2002:5). Men, sier de og:

denne boken måtte bli noe mer. Etter vielsen legger prinsesse Märtha ut på ubrøytet vei, langs kjærlighetens stier sammen med en kontroversiell og delvis myteomspunnet forfatter. I likhet med kronprinsesse Mette-Marit har Ari Behn en bakgrunn som ligger helt på siden av den regisserte borgerlighet som vi forbinder kongehuset med. (2002:4)

Det er ikke helt klart hvorfor disse betingelsene har stoppet forlaget fra å lage en konvensjonell minnebok og ikke noe mer. Men det alternativ de har valgt er en bemerkelsesverdig kombinasjon av tre bøker i en: en del ærbørdig dokumentasjon, en del ukebladslignende reportasje om partenes bakgrunn og fortid, og så til sist en kritisk kommentar (Grimstads bidrag) til hele saken.

Referanser

- Becker, Karin 1995. *Medierna och de rituelle processerna. I: Gatan är vår! Ritualer på offentliga platser*. Klein, Barbro, red. Stockholm: Carlssons, s 241- 269.
- Cannadine, David 1992 (1983). The context, performance and meaning of ritual: The British monarchy and the 'Invention of tradition', c. 1820-1977. I: *The invention of tradition*. Hobsbawm, Eric og Ranger, Terence. Cambridge: Cambridge University Press/ Canto, s. 101-164.
- Connerton, Paul 1989. *How societies remember*. Cambridge: Cambridge University Press.

- Dagbladet* 12. oktober 2002. ”- En døråpner for kirken”.
- Finstad, Inger-Lise og Grimstad, Carl Erik 2002. *Prinsessen og Ari langs kjærlighetens vei*. Oslo: Genesis forlag.
- Giddens, Anthony 1991. *Modernity and self-identity: Self and society in the late modern age*. Cambridge: Polity Press.
- Goffman, Erving 1959. *The presentation of self in everyday life*. New York: Doubleday Anchor Books.
- Grimes, Ronald L. 2000. *Deeply into the bone: Re-inventing rites of passage*. Berkeley: University of California Press.
- Grimstad, Carl Erik 1994. *Bak fasaden: Historien om den kongelige væremåten*. Oslo: J.W. Cappelens forlag.
- Handelman, Don 1998 (1990). *Models and mirrors: towards an anthropology of public events*. New York: Berghahn Books.
- Hedvall, Maria Boustedt 2001. *Bröllopsbesvär: Konstituering av genus i heterosexuella bröllopspraktiker*. Stockholms universitet, Etnologiska institutionen, Uppsats för magisterkurs.
- Hovland, Brit Marie 2000. *Kongelige jule- og nyttårstalar som nasjonale ritual: Tre skandinaviske eksempler*. København: Nordisk Ministerråd. /Nord 2000:2/.
- /Invitasjon til/ Seminar under forskningsdagene 2002. ”Kongelig bryllup og monarkiets mystikk”. Diakonhjemmets Høgskole onsdag 25. september.
- Klassekampen* 1995. Jon Michelets debattartikler i to deler; ”Märtha Louise-føljetonget”(16. mai–1. juli) og ”Republikk i vår tid?”(22. juli – 12. august).
 Prinsessas korrekte finger, 16. mai
 Korrekt om prinsessas finger, 23. mai
 En kronprins-agurk i polemikerens turban, 3. juni
 Hele folket som angivere, 10. juni
 Forfølgelsesvanviddet, 16. juni
 Menasjeridyr i gullbur, 24. juni
- Den som holder sin sti rein..., 1. juli
 Stortinget er et monarkistisk Stalinorgel, 22. juli
 Konge-huset – moderne palass eller kråkeslott?, 29. juli
 Blir det noe bedre med republikken?, 5. august
 Myten om kongehusets nødvendighet, 12. august
- Langslet, Lars Roar 1993. Monarkens lederskap. I: *Nytt norsk tidsskrift* 10 (1):3-10.
- Larsen, Tord 1986 (1984). Bønder i byen – på jakt etter den norske konfigurasjonen. I: Klausen, Arne Martin (red.). *Den norske væremåten: Antropologisk søkelys på norsk kultur*. Oslo: Cappelen /daCapo-serien/, s. 15-44.
- Norveg* 35. 1992.
- Rem, Tore 2002. De kongelige møter folkets eventyrlyst. I: *Samtiden* nr 2/2002, s 84-97.
- Smith, Anthony D. 1991. *National identity*. Harmondsworth: Penguin.
- Størst er kjærligheten*. 2001. Oslo: Genesis.
- Svensson, Ingeborg 2000. Liket i garderoben: Begravningsritualer i spåren av aids. I: Reimers, Eva og Lindström, Susanne (red.) *Blott i det öppna: Kyrkorna och kärlekens olika vägar*. Stockholm: Verbum, s. 99- 122.
- Waage, Peter Normann 2001. Det postmoderne bryllupet. *Dagbladet* 25. august 2001.
- Verdens Gang* 26. august 2001. En seier for kjærligheten /leder/.
- Wiese, Andreas 2002. Slipp dem fri. *Dagbladet* 5. oktober 2002.
- Økland, Jorunn 2001. Mette-Maria-Magdalena møter Norges neste konge. I: *Samtiden* nr 4/2001, s 47-50.
- Åkesson, Lynn 1997. *Mellan levande och döda: Föreställningar om kropp och ritual*. Stockholm: Natur och kultur.
- Kringkasting. Sveriges television, kanal 1

(SVT 1) Konungariket Norden, del 2,
20. august 2001. Bröllop i Trondheim:
Direktsändning från Nidarosdomen,
24. mai 2002.

Fotografiene i artikkelen er fra det omtalte dokumentasjonsprosjektet i forbindelse med kronprinsbryllupet, et samarbeid mellom forskningsavdelingen ved Diakonhjemmet høgskole, Diaforsk og Institutt for kulturstudier ved Universitetet i Oslo, IKS, UiO. (red.)